

Kontroll med kunnskapsoverføring

06.07.21

Beredskapsrådet utnevnte i april 2020 en arbeidsgruppe som fikk i oppdrag å utarbeide et forslag til en felles fremgangsmåte for å kartlegge og håndtere sensitive kunnskaps- og teknologiområder som treffes av eksportkontrollregelverket. Arbeidet med denne veilederen er stilt midlertidig i bero som følge av at Utenriksdepartementet (UD) holder på å revidere eksportkontrollforskriften og retningslinjene for kontroll med kunnskapsoverføring.

Hensikten med dette notatet å gi en kort introduksjon til norsk eksportkontroll, herunder hva som vurderes som sensitiv kunnskap og hvilket ansvar som pålegges universitets- og høyskolesektoren (UH-sektoren). Innholdet er i stor grad basert på NTNU sin tilnærming til tematikken og samsvarer også med arbeidsgruppens foreløpige arbeid med veilederen. Notat er kun gjeldende frem til endring i eksportkontrollregelverket foreligger.

Eksporthkontrollen og dens formål

Utenriksdepartementet (UD) har ansvaret for den norske eksportkontrollen. Denne skal sikre at strategiske varer, tjenester og teknologi fra Norge ikke eksporteres i strid med folkerettslige forpliktelser eller norsk sikkerhets- og forsvarspolitik. Eksporthkontrollen har også til formål å hindre at norske varer, tjenester og teknologi bidrar til spredning av masseødeleggelsesvåpen (MØV: kjernefysiske, kjemiske og biologiske våpen) og deres leveringsmidler (særlig ballistiske missiler)¹.

Med strategiske varer menes våpen, ammunisjon og annet militært materiell og sivile varer som kan ha militær nytteverdi eller brukes i terrorhandlinger, samt tilhørende teknologi og tjenester. Begrepet teknologi omfatter også immateriell teknologi, herunder kunnskap. Dette betyr at også universitets- og høyskolesektoren (UH-sektoren) kan ha såkalt sensitiv kunnskap og teknologi i våre fagområder og aktiviteter som omfattes av dette regelverket.

Politiets sikkerhetstjeneste (PST) [omtaler i sine årlige trusselvurderinger](#) hvordan fremmede stater operer for å få tilgang til sensitiv kunnskap og teknologi.

Universitets- og høyskolesektorens ansvar

UD har sammen med Kunnskapsdepartementet utarbeidet [Retningslinjer for kontroll med kunnskapsoverføring](#) for UH-sektoren. Her tydeliggjøres det at virksomhetene selv har et ansvar for å vurdere sensitiviteten av vår kunnskap og teknologi, og påse at eksportkontrollregelverket overholdes i forbindelse med ansettelse av utenlandske

¹ <https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/Eksportkontroll/id754301/>

personer, opptak av utenlandske studenter innenfor enkelte emner, og ved andre former for kunnskapsoverføring. Hvert universitet og høyskole må derfor sørge for at eventuelle sensitive fagområder vurderes ved de aktuelle enhetene, samt at etterlevelse av eksportkontrollregelverket ivaretas i aktuelle prosesser og aktiviteter.

Hvordan vurdere sensitiv kunnskap?

Det er flere kriterier som spiller inn i vurderingen av sensitiviteten til de ulike kunnskaps- og teknologiområdene. Utgangspunktet er [varelistene](#) som er direkte knyttet til regelverket, og vedlegg som er tilknyttet egne sanksjonsforskrifter. UD gir en oversikt over hvilke sanksjoner og tiltak som til enhver tid gjelder, her: [Sanksjoner og tiltak - regjeringen.no](#).

Varer, tjenester og teknologi som omfattes av eksportkontrollregelverket deles inn i to hovedkategorier: (I) Forsvarsrelaterte varer, som inkluderer teknologi som er beregnet til militære formål. (II) Flerbruksvarer, som inkluderer teknologi som i utgangspunktet er sivil, men som også kan ha militær nytteverdi. Man sier gjerne at teknologien, og kunnskapen som omfatter den, har flerbrukspotensiale.

Se UD's nettsider for ytterligere informasjon om [varelistene](#). Se Vedlegg 1 for å få en kort introduksjon til hvordan lese varelistene.

I tilfeller hvor en kommer fram til at en bestemt type kunnskap eller teknologi verken er lisenspliktig etter vareliste I eller II til eksportkontrollforskriften, eller krever forhåndstillatelse knyttet til varer i vedlegg til sanksjonsforskrifter, må det gjøres vurderinger for å avgjøre om den likevel kan være lisenspliktig etter «catch all»-bestemmelsen.

Se UD's nettsider for informasjon om [«catch all»-bestemmelsen](#).

For UH-sektoren er det i all hovedsak liste II med flerbruksvarer som må vurderes. Vedleggene til de ulike sanksjonsforskrifter kommer til anvendelse når det gjelder person(er) fra et sanksjonert land. I tillegg vil vurderinger knyttet til «catch-all»-bestemmelsen som regel være nødvendige. Sensitive kunnskap og flerbruksvarer er ofte tilknyttet utstyr, materialer og teknologi som gjerne er å finne i ulike typer laboratorier. Det er ifølge UD innenfor disse nevnte fagområdene at den sensitive kunnskapen og teknologien helst er å finne:

Biovitenskap, inkludert bioteknologi	Maskinteknikk
Biokjemi	Materialteknologi
Kjemi, herunder kjemisk prosesseteknologi	Kybernetikk
Fysikk, inkludert nukleærfysikk	Medisin/veterinærfag
Luftfart og luftfartsteknologi	Matematikk

For å få til kvalifiserte vurderinger av mulig flerbrukspotensial er det nødvendig å involvere de vitenskapelige ansatte som best kjenner til de aktuelle fagområdene og hvilke anvendelsesmuligheter kunnskapen og teknologien har, utover det definert formålet. Laboratorieansvarlige vil som regel være best i stand til å forstå varelistenes betegnelser og

hvordan de kan knyttes til egenskaper ved laboratorienes instrumenter. En helhetlig vurdering av hvorvidt et fagområde med dens kunnskap og teknologi kan være omfattet av eksportkontrollregelverket, med «catch-all» bestemmelsene kan sammenfattes i skjemaet "[Assessment of dual-use](#)" (se vedlegg 2). Et tilsvarende skjema benyttes også i forbindelse med søknad om lisens og forhåndstillatelse via e-lisensportalen.

Lisens, forhåndstillatelse og arbeids- og oppholdstillatelse

For å overholde regelverket som gjelder for de sensitive kunnskaps- og teknologiområdene, må det altså søkes om innvilgelse av lisens eller forhåndstillatelse fra UD før kunnskapsoverføring kan skje for personer fra enkelte land. I sine vurderinger behandler UD hver enkelt søker eller kandidat individuelt. Det betyr at nasjonalitet alene ikke er grunnlag nok for å ikke innvilge lisens eller forhåndstillatelse. Vurderinger må gjøres ved rekruttering av vitenskapelig personell, ved mottak av gjesteforskere og ved opptak ved enkelte emner på masternivå, men det kan også være aktuelt i andre sammenhenger hvor sensitiv kunnskap deles.

Søknader om lisens og forhåndstillatelse sendes inn via [UDs elektroniske søknadsportal e-lisens](#). Departementets seksjon for eksportkontroll behandler søknadene. E-lisens kan også brukes til å sende generelle henvendelser knyttet til eksportkontroll.

Se [Utenriksdepartementets informasjonsside om e-lisens](#).

NB: Utlendingsdirektoratet (UDI) har ansvar for behandling av søknader fra utlendinger som vil besøke eller bo i Norge. Innvilgelse av arbeids- og oppholdstillatelse reguleres av annet lovverk, og er ikke en del av eksportkontrollregelverkets virkeområde. Det betyr at en utenlandsk person kan få innvilget arbeids- og oppholdstillatelse på bakgrunn av signert arbeidsavtale med virksomheten, eller på bakgrunn av et invitasjonsbrev, men at lisens eller forhåndstillatelse som kan være nødvendig for å utføre arbeid kan avslås av UD.

Det er derfor svært viktig at eventuell lisens eller forhåndstillatelse innvilges *før* en arbeidsavtale signeres. Det kan være lurt å kontakte saksbehandler innen eksportkontroll så tidlig som mulig dersom en kandidat er fra et såkalt land av bekymring, slik at dette ikke forsinker prosessen. For å unngå å komme i arbeidsrettslige forpliktelser som ikke kan innfris, kan det være lurt å legge inn en formulering om forbehold knyttet til eksportkontrollregelverket i arbeidsavtalene som inngås, i påvente av at UD gir tilbakemelding på en lisenssøknad (se eksempel i vedlegg 3).

Mer informasjon

- EU kommisjonen har utarbeidet en veileder for forskningsinstitusjoner som involverer flerbruksvarer: [EU compliance guidance for research involving dual-use items](#)

Kontakt

Utenriksdepartementet, Seksjon for eksportkontroll

For spørsmål knyttet til vurdering av teknologi og kunnskap, spørsmål om eksportkontrollregelverket, og spørsmål om landområder, våpenembargo og e-lisens.

- Telefon: 23 95 06 50
- E-post: seksjon.for.eksportkontroll@mfa.no

PST

For rådgivning og bistand innenfor det forebyggende arbeidet, om trusselbildet, og ved større og mindre spørsmål og mulige bekymringer.

- Telefon: 23 30 50 00
- E-post: post@pst.politiet.no

Vedlegg 1 – Hvordan lese Vareliste II?

I vareliste II har hver flerbruksvare sitt eget klassifiseringsnummer, som angir dens kategori, underkategori, regime og underpunkt. Nedenfor følger et eksempel på et klassifiseringsnummer, samt en tabell som forklarer nummerets oppbygning.

Kategorier:		Underkategorier:		Regimer (hjemmel):		Underpunkt:
0	<i>Nuclear materials, facilities and equipment</i>	A	<i>Systems, equipment and components</i>	001-099	<i>Wassenaar Arrangement</i>	Består av bokstaver, eventuelt i kombinasjon med tall.
1	<i>Special materials and related equipment</i>	B	<i>Tests, inspection and production equipment</i>	101-199	<i>Missile Technology Control Regime</i>	
2	<i>Materials processing</i>	C	<i>Materials</i>	201-299	<i>Nuclear Suppliers group</i>	
3	<i>Electronics</i>	D	<i>Software</i>	301-399	<i>Australia Group</i>	
4	<i>Computers</i>	E	<i>Technology (technical assistance and technical data)</i>	401-499	<i>Chemical Weapons Convention</i>	
5	<i>Telecommunications and "information security"</i>					
6	<i>Sensors and lasers</i>					
7	<i>Navigation and avionics</i>					
8	<i>Marine</i>					
9	<i>Aerospace and propulsion</i>					

Vareliste II har en rekke definisjoner som er felles for alle oppføringer, som er merket med “”. Disse definisjonene er samlet i vareliste II under overskriften «Definitions of terms used in this annex». Vareliste II inneholder også definisjoner med mer begrenset anvendelse, som er merket med ‘ ‘.

På grunn av sin ekspertise og kunnskap om sitt eget forskningsfelt, er det forskerne selv som er best i stand til å vurdere flerbrukspotensialet i den teknologien som forskerne forvalter gjennom sine forsknings- og utdanningsaktiviteter.

Eksempel:

Begrepet “development”, som er brukt i oppføringen 3E003.c., er definert slik under «Definitions of terms used in this annex»:

"Development" (GTN NTN All) is related to all phases prior to serial production, such as: design, design research, design analyses, design concepts, assembly and testing of prototypes, pilot production schemes, design data, process of transforming design data into a product, configuration design, integration design, layouts.

Tabell 1 - Teknologikategorier.

Kategori	Teknologiområde	Eksempel på sivil teknologisk kunnskap med militær relevans
0	Kjernemateriale, anlegg og utstyr	Kunnskap om hvordan man kan drive testing og opplæring i bruk av testutstyr.
1	Materialer, kjemikalier, mikroorganismer og toksiner	
2	Materialbehandling	
3	Elektronikk	
4	Datamaskiner	
5	Telekommunikasjoner og informasjonssikkerhet	
6	Sensorer og lasere	
7	Navigasjon og avionikk	
8	Marint utstyr	
9	Fremdriftssystemer, romfartøy og tilknyttede varer	

Vareliste II utløser lisensplikt for *all* kunnskap relatert til kategori 0, det vil si kjernefysisk materiale, anlegg og utstyr. Innenfor kategori 1 til 9 er det derimot bare lisensplikt for kunnskap som er “required” for “development”, “production” eller “use” av de oppførte varene.^[1] Øvrig kunnskap om varer i kategori 1 til 9 vil som utgangspunkt ikke være lisenspliktig, med mindre kunnskapen rammes av «catch all»-bestemmelsen.

Vi viser til Utenriksdepartementets nettsider for ytterligere informasjon om [varelistene](#).

^[1] Se «Nuclear technology note» og «General technology note» i vareliste II.

Vedlegg 2 – Eksempel på skjema for å vurdere flerbrukspotensial

Assessment of dual-use-potential

Vurdert av:
Ansvarlig for ansettelsen:
Forskningsansvarlig:
Faculty/Department:
Code Jobbnorge:

<p>Purpose of research at (name of field, project, center or department) (Be specific)</p>
<p>Description of (the position of hire: PhD/PostDoc/Researcher/Professor...) contribution</p>
<p>Is this applied research (anvendt forskning), or basic research (grunnforskning), or a combination Check Appendix 8 – TRL-levels</p>
<p>Any use of laboratory and technology/equipment/software listed on liste II – dual-use technology or in Iranforskriften</p> <p>a. In this research area/project</p> <p>b. For this position</p> <p>c. Name of Lab(-s)</p>
<p>How can the knowledge in the research be of <i>any relevance</i> for military purposes (weapons of mass destruction and their means of delivery) (Other)</p>
<p>How is this position/research financed?</p>
<p>Are there external partners?</p>
<p>Other points of relevance?</p>
<p>Guidance for making the assessment: EU compliance guidance for research involving dual-use items Hva er eksportkontroll Retningslinjer for kontroll med kunnskapsoverføring - regjeringen.no Vareliste II - flerbruksvarer Iranforskriften med vedlegg og varelister</p>

Vedlegg 3 – Eksempel på formuleringer i rekrutteringsprosessen

Her er en samling med formuleringer som NTNU har utarbeidet og innført:

Punkt i Personalreglement for vitenskapelige stillinger, under punktet «Vurdering av søkere»:

Kandidater som etter en helhetlig førstehåndsvurdering kan komme i konflikt med lovverk som regulerer eksport av kunnskap, teknologi og tjenester vil ikke nå videre i fra første stadium i rekrutteringsprosessen. Det vises her til [eksportkontrollloven](#).

Fast i alle kunngjøringstekster, under punktet «lønn og vilkår»:

På norsk

Ansettelsen blir gjennomført etter prinsippene i [statsansatteloven](#), og lovverk som regulerer eksport av kunnskap, teknologi og tjenester. Etter ansettelsen må du påregne at det kan skje endringer i arbeidsområdet.

På engelsk (litt mer utdypet)

The engagement is to be made in accordance with the regulations in force concerning State Employees and Civil Servants, and the acts relating to Control of the Export of Strategic Goods, Services and Technology. Candidates who by assessment of the application and attachment are seen to conflict with the criteria in the latter law will be prohibited from recruitment to NTNU.

Benyttet som forbehold i arbeidsavtale, i påvente av svar fra UD på søknad om lisens:

*«The parties agree upon the following reservation in this agreement:
The relationship between XXX (the employee's name) and the Department of XXX, NTNU, must not conflict with Norwegian law and regulations that control the export of strategic goods and services. This matter will be assessed by the Ministry of Foreign Affairs. The parties agree that if such a conflict is considered to be present, this agreement will be terminated, and it will thus not be binding on either party. This is in line with the Government Employees Act § 3 (1), the Export Control Act, regulations on exports of defense equipment, dual-use goods, technology and services, (and regulations on sanctions and measures against Iran) – **if relevant**. »*